

ÖĞRETMENLERİN YABANCILAŞMA ALGILARINA İLİŞKİN BİR META ANALİZ

A META-ANALYSIS OF TEACHERS' PERCEPTIONS OF ALIENATION

Halil İbrahim GÖZTOK¹, Hasan Basri MEMDUHOĞLU²

ÖZ: Bu çalışmada; meta analiz yoluyla, cinsiyet ve medeni durum değişkenlerinin öğretmenlerin yabancılaşma algılarına etkisi incelenmiştir. Tarama stratejisi doğrultusunda cinsiyet değişkenini içeren 27; medeni durum değişkenini içeren 20 çalışma analize dâhil edilmiştir. Çalışmada okul kademesi moderatör değişken olarak kullanılmış ve tüm analizlerde rastgele etkiler modeli esas alınmıştır. Analizler doğrultusunda, anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutlarında erkek öğretmenlerin yabancılaşma algılarının kadın öğretmenlerden daha yüksek olduğu bununla beraber yalıtılmışlık boyutunda bekâr öğretmenlerin yabancılaşma algılarının evli öğretmenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Moderatör değişkenlerle ilgili sonuçlar incelendiğinde ise Güçsüzlük boyutunda ilkokulda görev yapan erkek öğretmenlerin yabancılaşma algılarının kadın öğretmenlerden daha yüksek olduğu ve Yalıtılmışlık boyutunda ilkokullarda görev yapan bekâr öğretmenlerin yabancılaşma algılarının evli öğretmenlerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin yabancılaşma algılarının önüne geçilmesi, okul dinamiklerinin sürekli kontrolü ve sağlıklı işleyişini sağlamak amacıyla bakanlığa bağlı taşra teşkilatında bir mesleki rehberlik birimi oluşturulması önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Okul, öğretmen, yabancılaşma, meta analiz

ABSTRACT: In this study, the effects of gender and marital status variables on teachers' perceptions of alienation were examined through meta-analysis. In line with the screening strategy, 27 studies including the gender variable and 20 studies including the marital status variable were included in the analysis. School level was used as a moderator variable in the study and all analyses were based on the random effects model. In line with the analyses, it was concluded that male teachers had higher perceptions of alienation than female teachers in the dimensions of meaninglessness and isolation, and single teachers had higher perceptions of alienation than married teachers in the dimension of isolation. When the results related to moderator variables were examined, it was concluded that the perceptions of alienation of male teachers working in primary schools were higher than female teachers in the Powerlessness dimension, and the perceptions of alienation of single teachers working in primary schools were higher than married teachers in the Isolation dimension. In order to prevent teachers' perceptions of alienation and to ensure continuous control and healthy functioning of school dynamics, it is recommended to establish a vocational guidance unit in the provincial organization of the ministry.

Keywords: School, teacher, alienation, meta analysis

Bu makaleye atf vermek için:

Göztok, H. İ. & Memduhoğlu, H. B. (2024). Öğretmenlerin yabancılaşma algılarına ilişkin bir meta analiz, *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(3), 2136-2148.

Cite this article as:

Göztok, H. İ. & Memduhoğlu, H. B. (2024). A meta-analysis of teachers' perceptions of alienation, *Trakya Journal of Education*, 14(3), 2136-2148.

¹ Öğretmen, MEB, Siirt/Türkiye, hibrahimgoztok@gmail.com, ORCID 0000-0001-7075-3575

² Prof. Dr., Siirt Üniversitesi, Siirt/Türkiye, hasanmemduhoğlu@gmail.com, ORCID 0000-0001-5592-2166

*Bu makale, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından yazılan yüksek lisans tezinden geliştirilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Teachers, who have one of the most responsible professions in today's societies, must undertake social roles and duties besides raising productive individuals. According to researches, this situation gets teachers to work under intense stress (Çokluk, 2003). Teachers' reflection of this stress in their working environment into their daily lives may cause poor performance, motivation problems and alienation (Elma, 2003), and this situation affects the educational institution and then the education system negatively (Erdem 2008). Van Veen and Sleeper (2006) stated that teachers' perspectives on their professions have an impact on their well-being; Hargreaves (1998) also stated that good teaching can be done with positive emotions. According to Weber and Omotani (1994), teachers' belief that their work is valuable also positively affects the learning and teaching processes.

It will be easier for the teachers to motivate students to the lesson if they believe that they will be rewarded for their efforts when they enter the classroom (Kılçık, 2011). Therefore, minimizing alienation in school environments will produce positive results for both teachers and other stakeholders of education.

The aim of this research is to determine the effect of gender and marital status variables on teachers' perceptions of alienation through meta-analysis. For the purpose, teachers' perceptions of alienation were examined in terms of weakness, meaninglessness, isolation and alienation from school. In addition, the school level where the research was conducted was determined as a moderator variable.

Method

In this study, the effects of gender and marital status on teachers' perceptions of alienation were examined through meta-analysis.

While determining the studies to be included in the research, YÖKTEZ, ULAKBİM and Google Scholar databases were used and in the studies to be included;

- made between 2010-2021,
- the sample group consisting of teachers,
- including the necessary quantitative data for analysis criteria were sought.

As a result, 27 studies including the gender variable and 20 studies including the marital status variable were combined with the meta-analysis method in order to examine teachers' perceptions of alienation.

Publication Bias

When determining the studies to be included in the meta-analysis, focusing on a certain point, including only studies with significant differences, and scanning with a narrow perspective causes publication bias. To eliminate this situation, the funnel plot and the Trim and Fill test developed by Duval and Tweedie was applied. When the test results were examined, it was determined that there was no difference between the observed effect size and the virtual effect size.

Findings

As a result of the analyzes made with the random effects model, it was seen that the effect of gender on the meaninglessness and isolation dimensions of teachers' alienation levels was statistically low. In the Powerlessness and School Alienation dimensions, the effect of gender on teachers' alienation levels is statistically insignificant. Accordingly, male teachers are more alienated from female teachers in terms of meaninglessness and isolation. This partially supports the H1 hypothesis of the research.

The findings also partially supported the H1a hypothesis, which states that the school Level variable plays a moderator role between teachers' gender and alienation levels. Considering the school level variable in the moderator analysis, male teachers feel more powerlessness than female teachers working in primary schools.

When the meta-analysis results examining the effect of marital status on teachers' alienation in Table 2 are examined, it is seen that the effect of marital status on the Isolation dimension is statistically low and significant. In the dimensions of powerlessness, meaninglessness and alienation from school, the effect of marital status on teachers' alienation levels is statistically insignificant. Accordingly, single teachers are more alienated than married teachers in terms of isolation. This situation partially supports the H2 hypothesis of the research.

The findings partially supported the H2a hypothesis, which states that the School Grade variable plays a moderating role between teachers' marital status and alienation levels. When the school grade

variable was taken into account in the moderator analysis, the effect difference was found to be statistically significant only in the dimension of alienation from school. Accordingly, the level of school alienation of single teachers working in primary schools is higher than female teachers.

Discussion and Conclusion

In line with the data obtained in the meta-analysis, the effect of gender on teachers' perceptions of alienation is statistically significant in the dimensions of meaninglessness and isolation, while it is not statistically significant in the dimensions of powerlessness and alienation from school. Accordingly, it can be said that male teachers are more likely than female teachers to isolate themselves from work, have difficulty making and participating in decisions within the organization, and have problems in making sense of the organization's functioning.

When the effect of marital status on teachers' perceptions of alienation is examined, it is seen that there is a low-level significant difference between married and single teachers in the isolation dimension, while there is no statistically significant difference in the powerlessness, meaninglessness and school alienation dimensions. In this regard, it is concluded that single teachers isolate themselves from work and the social environment at school more than female teachers.

Some suggestions were developed in line with the results obtained in the meta-analysis study. Accordingly, in order to prevent teachers from isolating themselves within the school, projects and activities that will positively affect their communication with students, parents and colleagues can be supported. Interviews, trips, concerts, etc. Social and cultural activities can be increased. A Vocational Guidance unit can be established in the provincial organization affiliated with the ministry in order to ensure the continuous control and healthy functioning of organizational dynamics in schools. Including the quantitative data of the studies conducted in the field in a manner suitable for analysis will enable more accurate meta-analysis studies. In order to perform more comprehensive searches and avoid missing data, there is a need to create a database in which all research can be indexed and bibliographic searches can be made. Additionally, a meta-analysis study examining the relationship between teacher alienation and other organizational variables will contribute to the field.

GİRİŞ

Bir birey olarak insan, bazen kendine, bazen etkileşimde bulunduğu çevresine, zaman zaman da yaşadığı topluma karşı hissizleşebilmektedir. Psikolojik veya sosyolojik olarak irdelenebilen bu durum birçok araştırmacı tarafından yabancılaşma olarak ifade edilmektedir. Batı dillerinden dilimize geçen Latince alienato, Grekçe alloiosis, İngilizce alienist, Fransızca aléné ve İspanyolca alienado sözcüklerinden türetilen yabancılaşma; benliğinden çıkma, kendinden geçme, esrime anlamlarına gelmekte ve kendinden kopmuş insanı tanımlamaktadır (Coşturoğlu, 1999; Demirer ve Özbudun, 2008; Fromm, 1996). Yabancılaşma sosyal bilimler literatüründe ilk kez Hegel tarafından kullanılmış olsa da yaygınlaşmasını sağlayan Marx, sistematik bir biçimde inceleyen ise Seeman olmuştur (Büyükyılmaz, 2007).

Hegel yabancılaşmayı ontolojik olarak ele almış (İlhan, 2012), insan yaşamının tam manasıyla açıklanamamasının doğaya ve insanın kendi çevresine yabancılaşmasına sebep olabileceğini vurgulamıştır (Yapıcı, 2004). Yabancılaşmayı teolojik açıdan ele alan Feuerbach dini, kişinin öz benliğinden ayrılmasına ve yabancılaşmasına sebep olan bir faktör olarak kabul eder (Ergil, 1980) ve yabancılaşmadan kurtulmak için kişinin kendi öz benliğini tekrar bulması gerektiğini savunur (Özbudun, Markus ve Demirer, 2008). Marx yabancılaşmayı bireyin kendini ifade etmekten vazgeçmesi, kendi emeğinin ürününden uzaklaşması olarak ele alırken insanın yaşam odağının kontrolü dışında gelişen değişimlerle ev ve toplumdan örgüte doğru yönelmesinin, yabancılaşmasına sebep olduğunu savunur (O'Donohue ve Nelson, 2014). Çünkü çalışanın emeği nesnelleşmiş, kendi ürettiği ürünün üzerinde herhangi bir denetim hakkı kalmamıştır (Olman, 2012).

Yabancılaşma kavramı yerine normsuzluk ve kuralsızlık anlamlarına gelen anomi kavramını kullanan Durkheim'e göre (Shantz, Alfes, Bailey ve Soane, 2015) toplumun mutlu ve normal gelişimi organik iş bölümü ile sağlanır. Organik olmayan iş bölümü olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına sebep olur ve toplumun ortak değer yargılarına zarar vererek anomi nin ortaya çıkmasına sebep olur (Durkheim, 2006). Yabancılaşmanın temelinde bireyin özerkliğini yitirmesinin olduğunu ifade eden Weber (Köse, 2018), bürokrasinin verimli ve etkili bir model olduğunun ancak bireyi keskin sınırlar içerisinde tuttuğunu, bireyselliğe ve yaratıcılığa imkan tanımadığını ve bu nedenle yabancılaşmaya sebep olabileceğini ifade etmiştir (Ritzer, 2000). Yabancılaşma kavramını psikolojik boyutuyla ele alan Fromm; çağdaş toplumları "hasta" olarak nitelendirirken (Tolan, 1981) bu toplumlara uyum sağlayan insanların da yabancılaşan insan olduğunu savunmuştur. Fromm (1996)'un yabancılaşmayı insanın kendi davranışları üzerindeki kontrolünü

kaybetmesi, kendi edimlerinin sonuçlarına tabi olması olarak ifade etmesi yabancılaşmanın insan davranışında ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Birçok sosyolojik kavramda olduğu gibi bu kavram da ağırlıklı olarak mesleki açıdan irdelenmiş ve örgütsel bağlamda mesleki yabancılaşma ve işe yabancılaşma olarak ele alınmıştır. Yabancılaşmayı insanın kendi duyuları ve gereksinimleriyle bağlantısını koparması olarak tanımlayan Seeman, 60'lı yıllarda bu konu üzerine çalışmış ve yabancılaşmayı güçsüzlük, yalnızlık gibi psikolojik kavramlarla ele almıştır (Seeman, 1959). Yabancılaşma Çalışmaları adlı makalesinde yabancılaşma kavramını 5 boyutta ele alan Seeman (1975)' in bu teorisi yabancılaşmayı tanımlamak ve tespit etmek amacıyla sıklıkla kullanılmış ve kavramın belirsizlikten kurtulmasını sağlamıştır.

Yabancılaşmanın boyutları bireyin kendi ürettiği ürün üzerinde denetim hakkının olmaması veya sınırlı olması olarak ifade edilen Güçsüzlük (Hoy, Blazovsky ve Newland 1983); yaptığı işi ya da yaptığı işin nedenini anlayamama durumu olarak ifade edilen Anlamsızlık (Fettahlioğlu, 2006); bireyin değer yargılarının yok olması ya da var olan değer yargılarını ortaya koyamaması olarak ifade edilen Normsuzluk (Elma, 2003); bireyin kendini işinden, arkadaşlarından ve ortamdan soyutlaması olarak ifade edilen Yalıtılmışlık (Zielinski ve Hoy, 1983) ve bireyin tutum ve davranışlarının beklentileriyle çelişmesi sonucu ortaya çıkan Kendine Yabancılaşma (Tolan, 1981) olarak ifade edilmektedir.

Güçsüzlük, kapitalist toplumlarda iş görenin yaşadığı bir durum olarak ortaya çıkmıştır ve bireyin kendi ürettiği ürünler ile kullandığı araçlar üzerinde denetim hakkının olmaması anlamında kullanılmaktadır (Tanrıverdi ve Kılıç, 2016). Blauner' a (1964) göre güçsüzlük; idari kararlar alınırken pasif olma, çalışma koşullarını kontrol etmede eksiklik, faaliyetin kendisinden uzaklaşma ve çalışma süreci ile ilgili denetimsizlikten kaynaklanmaktadır (Çiftçi, 2019). Tolan' a (1981) göre anlamsızlık, bireyin neye ve nasıl inanacağını bilmemesi ve karar alırken kendi doğruları ile toplumun doğrularının aynı olmaması durumunda ortaya çıkan yabancılaşmadır. Akgün (1999) ise anlamsızlığı, kişinin kendi davranışlarını tahmin etmede kolaylık sağlayan işaretleri, formları ve şekilleri çözecek durumda olmaması olarak tanımlar. Yalıtılmışlık bireyin genel anlamda çevresinden ya da insanlarla ilişki kurmaktan kaçınması, toplumdaki her türlü aktif katılımı reddederek kendini yalıtmasıdır. (Aydın, 2002; Elma, 2003). Başaran'a (2008) göre kendine yabancılaşma, bireyin davranışlarının isteklerine, geliştirdiği norm ve değerlere uymamasıdır. Seeman'a (1959) göre ise kendine yabancılaşmanın; işin içsel anlamının olmaması ve işte kendini ortaya koyamama gibi iki yönü vardır. Kendine yabancılaşan birey, para, güvenlik vb. faktörlerle ilgilenirken işin iç unsurlarıyla ilgilenmez.

İletişim sorunu, iş tatminsizliği, yakın ilişkiden kaçınma, sürekli şikayet etme, sorumluluktan kaçma ve yenilikten korkma gibi sonuçları olan yabancılaşma, bireyi ve toplumu olumsuz etkilemektedir. Günümüz toplumlarında en çok sorumluluk yüklenen mesleklerden birini yapan öğretmenlerin, üretken bireyler yetiştirmenin dışında toplumsal rol ve görevler üstlenmesi gerekmektedir. Yapılan araştırmalara göre bu durum öğretmenlerin yoğun stres altında çalışmasına neden olmaktadır (Çokluk, 2003). Öğretmenlerin çalışma ortamlarındaki bu stresi gündelik hayatlarına yansıtması performans düşüklüğüne, motivasyon sorunlarına ve yabancılaşmaya neden olabilir (Elma, 2003) ve bu durum başta eğitim kurumuna daha sonra eğitim sistemine olumsuz etki eder (Erdem 2008).

Bürokratik okul yapısı, demokratik olmayan okul yönetimi tutumları, kalabalık sınıflar, kaynak ve imkan yetersizliği ve emeğin takdir edilmemesi öğretmenlerin yabancılaşmasının başlıca sebepleri olarak gösterilmektedir (Erjem, 2005; Sidorkin, 2004). Öğretmenleri doğrudan etkileyen eğitimde yabancılaşma, öğrenme ve öğretme süreçlerini anlamsızlaştırarak öğretmenin bu süreçlerden uzaklaşmasına (Eryılmaz ve Burgaz, 2011), verimliliklerinin azalmasına ve meslektaşlarıyla işbirliğinin olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Hoşgörür (1997) öğretmen yabancılaşmasının yaratıcılığı ve mesleki yönden gelişimi olumsuz etkileyen, öğretmenin topluma örnek olmasını engelleyen ve öğretim hizmetinin verimliliğini düşüren bir durum olduğunu ifade etmiştir.

Seeman (1967) çalışmalarında, karar alma ve değerlendirme süreçlerinde yer bulamamalarının öğretmenlerin kendilerini yetersiz hissetmelerine; Erikson (1986) ise yetenek ve potansiyellerini yansıtamamanın öğretmenlerin yabancılaşmasına neden olacağını ifade etmiştir. Yıldırım ve Uğur (2017), eğitime kaşı inançsızlık, umutsuzluk gibi durumların yabancılaşmanın bir sonucu olduğunu ifade ederken, Yılmaz ve Sarpkaya (2009), eğitim felsefesinin iyileştirilmesinde, okul idaresinin belirlenmesinde ve prosedürlerin uygulanmasında söz sahibi olmadığını düşünen öğretmenlerin kendilerini güçsüz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Kasapoğlu, (2016) ile Kiraz ve Dursun (2015) tarafından yapılan araştırmalarda da öğretmen adaylarının Türk Eğitim Sistemine yönelik olumsuz düşüncelerinden söz edilmektedir. Bu araştırmalarda okul yöneticileri eğitimde gerçekleştirilen yenileşme hareketlerinin iyi organize edilmediği için amaca tam olarak hizmet etmediğini ifade etmektedirler. Sonuç olarak tüm bu durumlar eğitimde öğretmen yabancılaşmasının daha fazla hissedilmesine neden olmaktadır.

Van Veen ve Sleeper (2006) öğretmenlerin iyi olma durumları üzerinde mesleklerine yönelik bakış açılarının etkisinin olduğunu; Hargreaves (1998)' de, iyi öğretmenliğin olumlu duygular eşliğinde yapılabileceğini ifade etmiştir. Weber ve Omotani (1994)' ye göre öğretmenlerin yaptıkları işin değerli olduğuna inanması öğrenme ve öğretme süreçlerini de olumlu etkilemektedir. Sınıfa girdiğinde verdiği emeğin karşılığını alabileceğine inanan öğretmenin, öğrencileri derse motive etmesi de kolaylaşacaktır (Kılçık, 2011). Dolayısıyla okul ortamlarındaki yabancılaşmanın en aza indirgenmesi hem öğretmenler hem de eğitimin diğer paydaşları açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Bu araştırmanın amacı, cinsiyet ve medeni durum değişkenlerinin öğretmenlerin yabancılaşma algıları üzerindeki etkisini meta analiz yoluyla tespit etmektir. Amaç doğrultusunda öğretmenlerin yabancılaşma algıları güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtılmışlık ve okula yabancılaşma boyutlarıyla incelenmiştir. Ayrıca araştırmaların uygulandığı okul kademesi de moderatör değişken olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda sırasıyla aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H1. Cinsiyet değişkeni öğretmenlerin yabancılaşma algılarını etkilemektedir.

H1a. Öğretmenlerin yabancılaşma algılarını etkileyen cinsiyet değişkeninde öğretmenlerin görev yaptığı okul kademesi moderatör rol oynamaktadır.

H2. Medeni durum değişkeni öğretmenlerin yabancılaşma algılarını etkilemektedir.

H2a. Öğretmenlerin yabancılaşma algılarını etkileyen medeni durum değişkeninde öğretmenlerin görev yaptığı okul kademesi moderatör rol oynamaktadır.

YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın deseni, araştırmaya dahil etme kriterleri, araştırmaya ait betimsel istatistikler, veri analizi ve yayım yanlılığı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Çalışma Deseni

Bu çalışmada cinsiyet ve medeni durumun öğretmenlerin yabancılaşma algıları üzerine etkisi meta analiz yoluyla incelenmiştir. Bir konuda yapılmış araştırmaların sonuçlarını bir araya getirerek analiz ve yorumlama yapma imkanı sunan (Lipsey ve Wilson, 2001) meta analiz; konunun belirlenmesi, literatür taraması, kriterlerin belirlenmesi, kodlama, araştırma sorularının belirlenmesi, temaların oluşturulması, analiz, genel etkinin hesaplanması ve yorumlama aşamalarından oluşmaktadır (Dinçer, 2014; Şen ve Akbaş, 2016). Bu araştırma Siirt Üniversitesi Etik Kurulu'nun 07/06/2021 tarihli ve 818 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Araştırmaya Dahil Etme Kriterleri

Araştırmaya dahil edilecek çalışmalar belirlenirken YÖKTEZ, ULAKBİM ve Google Akademik veri tabanlarından yararlanılmış ve dahil edilecek çalışmalarda;

- 2010-2021 yılları arasında yapılmış olması,
- örneklem grubunun öğretmenlerden oluşması,
- analiz için gerekli nicel verileri içermesi kriterleri aranmıştır.

Bu doğrultuda yabancılaşma, öğretmen yabancılaşması anahtar kelimeleri ile yapılan aramalarda 39 çalışmaya ulaşılmıştır. Ardından yapılan ayrıntılı inceleme ile verileri meta analize uygun çalışmalar seçilmiştir. Meta analize uygun olan çalışmalar analiz için gerekli verilerin ayıklanması ve çalışmaya dahil edilecek verilerin daha net görülebilmesi amacıyla (Çoğaltay, 2014) bir doküman analiz formuna kodlanmıştır. Kodlama işleminde araştırmanın yılı, kaynakçası, gerekli nicel verileri, okul kademesi ölçüt olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya Ait Betimsel İstatistikler

Cinsiyet ve medeni durumun öğretmenlerin yabancılaşma algılarına etkisini konu alan meta analiz çalışması için, araştırmanın dahil edilme kriterlerine uygunluğunu tespit etmek amacıyla literatür taraması yapılmış olup bu tarama sonucunda 32 lisans üstü tez ve 7 makaleye ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmaların bazılarının hem tez hem de makale olarak sunulduğu görülmüş, analize dâhil edilmek üzere öncelikle makaleler sonrasında tezler tercih edilerek kodlama yapılmıştır. Yapılan incelemeler doğrultusunda çalışmaya uygun verileri içermeyen 12 çalışma kodlama listesinden çıkarılmıştır. Sonuç olarak öğretmenlerin yabancılaşma algılarını incelemek amacıyla cinsiyet değişkenini içeren 27 çalışma, medeni durum değişkenini içeren 20 çalışma meta analiz yöntemiyle birleştirilmiştir.

Cinsiyet değişkenini içeren 27 çalışmaya ait örneklem sayısı 5209 (%52) kadın ve 4808 (%48) erkek olmak üzere toplam 10017 kişiden oluşmaktadır. Yıllara göre en fazla çalışma, 7 çalışma ile 2019 yılında

yapılmıştır. Kurum türü değişkenine göre incelendiğinde 9 çalışma ile en fazla kullanılan örneklemin ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) olduğu tespit edilmiştir. Medeni durum değişkenini içeren 20 çalışmaya ait örneklem sayısı ise 5813 (72,5) evli ve 2209 (27,5) bekâr olmak üzere toplam 8023 kişiden oluşmaktadır. Yıllara göre incelendiğinde 6 çalışma ile en fazla çalışmanın 2019 yılında yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Okul kademesi değişkeni açısından en fazla kullanılan örneklemin ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) olduğu sonucuna varılmıştır.

Verilerin Analizi

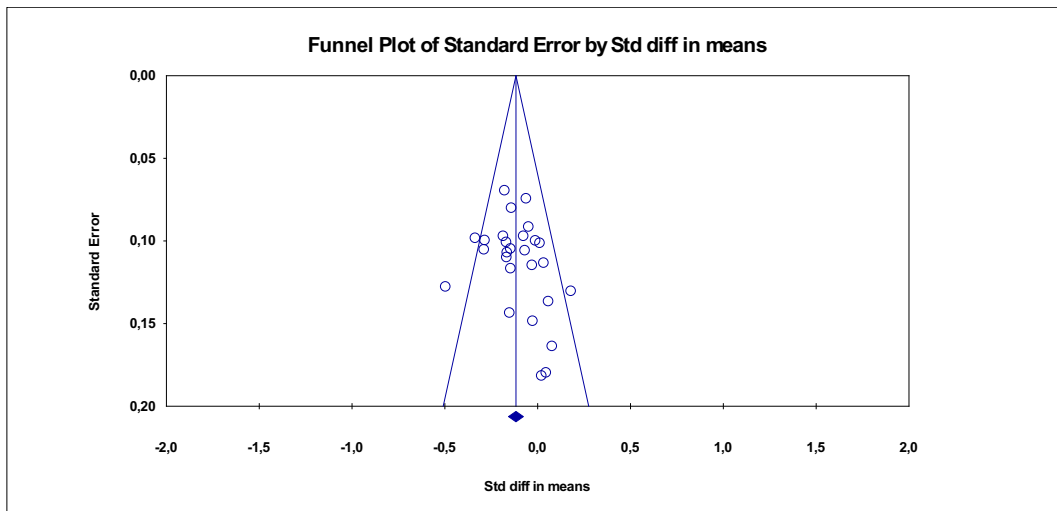
Etki büyüklüğü meta analiz çalışmalarındaki ilişki gücünü ve yönünü belirlemek amacıyla kullanılan bir ölçüdür (Borenstein, Hedges, Higgins ve Rothstein, 2013). Bu çalışmada etki büyüklüğü hesaplanması amacıyla standartlaştırılmış ortalamalar farkı (cohen d) kullanılmıştır. Standartlaştırılmış ortalamalar farkı bireysel çalışmalardan elde edilen ortalama farkının standart sapmaya bölünmesiyle elde edilir. Elde edilen değer hem aynı ölçeklerin kullanıldığı hem de farklı ölçeklerin kullanıldığı meta analizler için karşılaştırılabilir bir değerdir. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların sonuçlarının birleştirilmesinde ve sonuçlara ait çıkarımlar yapılmasında sabit etkiler modeli veya rastgele etki modeli kullanılmaktadır. Kısaca sabit etkiler modeli tüm çalışmaların ortak bir etkiyi tahmin ettiğini ve birbirine yakın birer kopya olduğunu varsayar. Tek bir popülasyonla veya katılımcıların birbirlerine oldukça benzediği durumlarda kullanılabilen modeldir (Borenstein, 2009; Şen ve Yıldırım, 2020). Rastgele etkiler modeli ise fonksiyonel olarak birbirine denk olmayan, çalışmalar ve örneklem arası heterojenliğin fazla olduğu analizlerde kullanılabilen modeldir (Çoğaltay, 2014). Bu durum da dikkate alınarak çalışmada etki büyüklüğü analizi rastgele etkiler modeli ile yapılmıştır.

Cinsiyet ve medeni durumun öğretmenlerin yabancılaşması üzerine etkisi hem genel hem de alt boyutlarıyla incelenmiştir. Bununla birlikte çalışmaların yapıldığı okul kademesi değişkenleri moderatör değişkenler olarak kullanılmıştır.

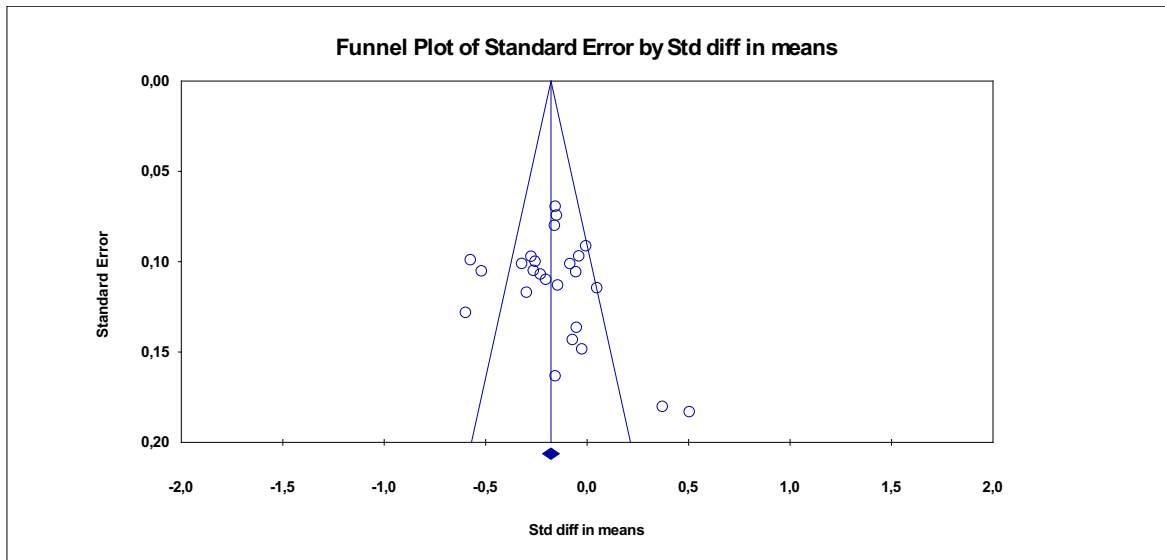
Yayın Yanlılığı

Meta analize dahil edilen çalışmalar belirlenirken belli bir noktaya odaklanmak, sadece anlamlı fark içeren çalışmalara yer vermek, dar bir perspektifle tarama yapmak yaygın yanlılığına sebep olmaktadır. Bu durumu ortadan kaldırmak için funnel plot, e.g., Fail-Safe N ve trim and Fill metodu gibi birçok yöntem geliştirilmiştir. Analize başlamadan önce yaygın yanlılığının analiz sonuçları etkilemeyecek düzeyde olduğu ortaya konmalıdır (Dinçer, 2014; Çoğaltay, 2015; Şen ve Yıldırım, 2020).

Araştırmada yaygın yanlılığını incelemek amacıyla Funnel Plot Testi uygulanmıştır. Bu testin ortaya koyduğu şekil sübjektif değerlendirmeye elde edilen çalışmaların yaygın yanlılığı etkisinde olup olmadığını ortaya koyar. Bu çalışmada meta-analize dâhil edilen araştırmalara ait huni grafiğine Şekil 1 ve 2’de yer verilmiştir. Her iki şekil incelendiğinde meta-analize dâhil edilen araştırmalarda yaygın yanlılığına bağlı bir etkinin olabileceğine dair kanıt gözlemlenmemiştir. Yaygın yanlılığı olabilmesi için huni grafiğinin ciddi anlamda asimetrik olması beklenir. Özellikle grafiğin alt kısımlarında yer alan çalışmaların ortalama etki büyüklüğünü gösteren çizginin bir tarafında yoğunlaşması (özellikle sol tarafta), yaygın yanlılığının var olma ihtimalini gösterir (Dinçer, 2014).

Şekil 1. Yabancılaşma cinsiyet funnel plot grafiği

Şekil 2. Yabancılaşma medeni durum funnel plot grafiği

Huni grafiğinde yayım yanlılığına ilişkin bir kanıt gözlenmemesine rağmen, rastgele etkiler modeline göre yapılan meta-analiz sonucu elde edilen etki büyüklüğündeki yayım yanlılığına bağlı etki miktarını değerlendirmek üzere yapılan Trim ve Fill testi sonucu Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Duval ve Tweedie’s trim ve fill testleri sonuçları

Değişkenler	Çıkarılan Çalışma (Sağ)	Nokta Tahmini	CI (Güven Aralığı)		Q
			Alt Limit	Üst Limit	
Cinsiyet- Güçsüzlük					
Gözlenen Değerler	0	-0.04	-0.01	0.02	53.71
Düzeltilmiş Değerler		-0.04	-0.01	0.02	53.71
Cinsiyet- Anlamsızlık					
Gözlenen Değerler	0	-0.26	-0.35	-0.18	105.20
Düzeltilmiş Değerler		-0.26	-0.35	-0.18	105.20
Cinsiyet- Yalıtılmışlık					
Gözlenen Değerler	0	-0.18	-0.24	-0.08	80.29
Düzeltilmiş Değerler		-0.18	-0.24	-0.08	80.29
Cinsiyet- Okula Yabancılaşma					
Gözlenen Değerler	0	-0.020	-0.10	0.06	66.27
Düzeltilmiş Değerler		-0.020	-0.10	0.06	66.27
Medeni Durum- Güçsüzlük					
Gözlenen Değerler	0	-0.05	-0.13	0.014	38.63
Düzeltilmiş Değerler		-0.05	-0.13	0.014	38.63
Medeni Durum- Anlamsızlık					
Gözlenen Değerler	0	-0.04	-0.16	0.04	75.08
Düzeltilmiş Değerler		-0.04	-0.16	0.04	75.08
Medeni Durum- Yalıtılmışlık					
Gözlenen Değerler	0	-0.1	-0.21	-0.002	67.68
Düzeltilmiş Değerler		-0.1	-0.21	-0.002	67.68
Medeni Durum- Okula Yabancılaşma					
Gözlenen Değerler	0	-0.092	-0.20	0.019	48.68
Düzeltilmiş Değerler		-0.092	-0.20	0.019	48.68

Trim and Fill testi sonuçları incelendiğinde gözlenen etki büyüklüğü ile sanal etki büyüklüğü arasında fark olmadığı tespit edilmiştir. Gözlenen etki büyüklüğü ile sanal etki büyüklüğü arasında fark olmaması araştırmaların genel olarak merkez çizginin etrafında simetrik bir biçimde dağılmış olduğunu gösterir.(Çoğaltay, 2015). gözlenen etki büyüklüğü ve sanal etki büyüklüğü arasındaki fark sıfırdır.

BULGULAR

Rastgele etkiler modeliyle yapılan analizler sonucunda öğretmenlerin yabancılaşma düzeylerinin güçsüzlük boyutunda ($d = -.038$), anlamsızlık boyutunda ($d = -.198$), yalıtılmışlık boyutunda ($d = -.164$) ve okula yabancılaşma boyutunda ($d = -.020$) olduğu görülmüştür (Tablo 2). Anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutlarında cinsiyetin etkisinin istatistiksel olarak düşük düzeyde anlamlı olduğu görülmüştür ($0,15 \leq d < 0,40$). Güçsüzlük ve okula yabancılaşma boyutlarında ise öğretmenlerin yabancılaşma düzeylerine cinsiyetin etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Buna göre erkek öğretmenler anlamsızlık ve yalıtılmışlık boyutlarında kadın öğretmenlerden daha fazla yabancılaşmaktadır. Bu durum araştırmanın H1 hipotezini kısmen desteklemektedir.

Tablo 2.

Öğretmen yabancılaşmasına cinsiyetin etkisi: meta analiz sonuçları

Değişken	k	N _{kadın}	N _{erkek}	d	CI (Güven Aralığı)		Q	Q _b
					Alt Limit	Üst Limit		
Güçsüzlük	27	5209	4808	-,038	-,097	,021	53,719	
Moderatör [Okul Kademesi]								9,945*
İlkokul	3	791	711	-,25**	-,417	-,081		
İlköğretim	9	2101	1708	-,004	-,073	,066		
Karma	4	635	641	-,063	-,258	,132		
Lise	7	864	1217	,072	-,069	,213		
Ortaokul	4	818	531	-,081	-,193	,030		
Anlamsızlık	27	5209	4808	-,198	-,281	-,116	105,205**	
Moderatör [Okul Kademesi]								6,748
İlkokul	3	791	711	-,415	-,678	-,150		
İlköğretim	9	2101	1708	-,210	-,326	-,095		
Karma	4	635	641	-,295	-,609	,018		
Lise	7	864	1217	-,059	-,246	,128		
Ortaokul	4	818	531	-,112	-,223	-,001		
Yalıtılmışlık	25	4889	4479	-,164	-,242	-,087	80,298**	
Moderatör [Okul Kademesi]								2,458
İlkokul	2	607	486	-,360	-,791	,071		
İlköğretim	9	2101	1708	-,192	-,308	-,077		
Karma	4	635	641	-,070	-,414	,275		
Lise	6	728	1113	-,082	-,239	,075		
Ortaokul	4	818	531	-,182	-,295	-,068		
Okula Yabancılaşm	22	3999	3619	-,020	-,103	,063	66,280	
Moderatör [Okul Kademesi]								2,991
İlkokul	1	156	106	-,195	-,441	,052		
İlköğretim	8	1386	1097	-,042	-,149	,066		
Karma	4	635	641	,111	-,228	,450		
Lise	6	728	1113	-,074	-,221	,073		
Ortaokul	3	735	414	,020	-,142	,181		

Bulgular Okul Kademesi değişkeninin öğretmenlerin cinsiyeti ile yabancılaşma düzeyleri arasında moderatör rol oynadığını ifade eden H1a hipotezini de kısmen desteklemiştir. Yapılan moderatör analizinde okul kademesi değişkeni dikkate alındığında etki farkının güçsüzlük boyutunda ($Q_b=9,945$ $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı, anlamsızlık ($Q_b=6,748$ $p>0,05$), yalıtılmışlık ($Q_b=2,458$ $p>0,05$) ve okula yabancılaşma ($Q_b=2,991$ $p>0,05$) boyutlarında ise olduğu istatistiksel olarak anlamsız sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre ilkokulda görev yapan erkek öğretmenler ilkokulda görev yapan kadın öğretmenlere göre daha fazla güçsüzlük hissetmektedirler.

Tablo 3'de yer alan öğretmenlerin yabancılaşmasına medeni durumun etkisini inceleyen meta analiz sonuçları incelendiğinde rastgele etkiler modeliyle yapılan analizler sonucunda standartlaştırılmış ortalamalar farkı etki değeri güçsüzlük boyutunda ($d = -.061$), anlamsızlık boyutunda ($d = -.061$),

yalıtılmışlık boyutunda ($d = -.109$), okula yabancılaşma boyutunda ise ($d = -.092$) olarak hesaplanmıştır. Yalıtılmışlık boyutlarında medeni durumun etkisinin istatistiksel olarak düşük düzeyde ve anlamlı olduğu görülmüştür. Güçsüzlük, anlamsızlık ve okula yabancılaşma boyutlarında ise öğretmenlerin yabancılaşma düzeylerine medeni durumun etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Buna göre bekar öğretmenler yalıtılmışlık boyutlarında evli öğretmenlerden daha fazla yabancılaşmaktadır. Bu durum araştırmanın H2 hipotezini kısmen desteklemektedir.

Tablo 3.

Öğretmen yabancılaşmasına medeni durumun etkisi: meta analiz sonuçları

Değişken	k	N _{kadın}	N _{erkek}	d	CI (Güven Aralığı)		Q	Q _b
					Alt Limit	Üst Limit		
Güçsüzlük	20	5813	2209	-.061	-.137	.014	36.637	
Moderatör [Okul Kademesi]								3.539
İlkokul	3	906	596	-.254	-.589	.080		
İlköğretim	6	2065	461	-.041	-.149	.066		
Karma	5	1319	520	-.035	-.219	.150		
Lise	2	606	200	-.117	-.328	.093		
Ortaokul	4	917	432	.034	-.085	.152		
Anlamsızlık	20	5813	2209	-.061	-.166	.045	75.082	
Moderatör [Okul Kademesi]								2.293
İlkokul	3	906	596	-.378	-.918	.164		
İlköğretim	6	2065	461	.011	-.131	.153		
Karma	5	1319	520	-.004	-.206	.198		
Lise	2	606	200	.000	-.169	.168		
Ortaokul	4	917	432	-.058	-.176	.060		
Yalıtılmışlık	19	5557	2056	-.109	-.215	.003	67.675*	
Moderatör [Okul Kademesi]								2.923
İlkokul	2	650	443	-.347	-1.191	.496		
İlköğretim	6	2065	461	-.162	-.281	-.043		
Karma	5	1319	520	-.018	-.280	.243		
Lise	2	606	200	-.170	-.338	-.002		
Ortaokul	4	917	432	-.041	-.178	.096		
Okula Yabancılaşm	16	4345	1518	-.092	-.204	.020	48.687	
Moderatör [Okul Kademesi]								20.579**
İlkokul	1	199	63	-.584**	-.869	-.295		
İlköğretim	5	1415	392	-.092	-.313	.129		
Karma	5	1319	520	-.165	-.337	.006		
Lise	2	606	200	.022	-.172	.215		
Ortaokul	3	806	343	.098	-.033	.228		

Bulgular Okul Kademesi değişkeninin öğretmenlerin medeni durumu ile yabancılaşma düzeyleri arasında moderatör rol oynadığını ifade eden H2a hipotezini de kısmen desteklemiştir. Yapılan moderatör analizinde okul kademesi değişkeni dikkate alındığında etki farkı sadece okula yabancılaşma boyutunda ($Q_b = 20,579$ $p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Güçsüzlük boyutunda ($Q_b = 3,539$ $p > 0,05$), anlamsızlık boyutunda ($Q_b = 2,293$ $p > 0,05$) ve yalıtılmışlık boyutunda ($Q_b = 2,923$ $p > 0,05$) elde edilen etki farkı değerleri ise istatistiksel olarak anlamsızdır. Buna göre ilkokulda görev yapan bekar öğretmenlerin okula yabancılaşma düzeyleri kadın öğretmenlere göre daha yüksektir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada öğretmen yabancılaşması konusunda 2010-2021 yılları arasında yapılan çalışmaların bir araya getirilerek cinsiyet ve medeni durum değişkenlerinin öğretmen yabancılaşması üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin görev yaptıkları okul kademesinin moderatör rolü de incelenmiştir. Araştırmada öğretmen yabancılaşması ile ilgili yapılan çalışmalara ait cinsiyet ve medeni durum değişkeni dışında yer alan değişkenler incelenmemiştir. Araştırma sonuçları konu hakkında yapılan diğer çalışmalarda yer alan benzer ve farklı sonuçlar ve bunların sebepleri ekseninde tartışılmış ve bu doğrultuda birtakım öneriler sunulmuştur.

Meta analizde elde edilen veriler doğrultusunda cinsiyetin öğretmenlerin yabancılaşma algılarına etkisi *anlamsızlık* ve *yalıtılmışlık* boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı iken *güçsüzlük* ve *yalıtılmışlık*

boyutlarında istatistiksel olarak anlam ifade etmemektedir. Buna göre erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre kendini işten soyutlama, örgüt içinde karar almakta ve karara katılmakta güçlük çekme ve örgüt işleyişini anlamlandırmada problem yaşama durumlarının daha fazla olduğu söylenebilir. Steiz ve Kulpa (1984), Elma (2003), Turhan (2007), Çelep (2008), Eryılmaz ve Burgaz (2011), Aydın (2015) çalışmalarında cinsiyetin öğretmenlerin yabancılaşma algılarına etkisinin olmadığı; Kınık (2010), Palta (2018)'nin çalışmalarında kadın öğretmenlerin; Çalışır (2006), Emir (2012), Akpolat ve Oğuz (2014) ise erkek öğretmenlerin yabancılaşma algılarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durumu Zоргül (2014), kadın ve erkek öğretmenlerin mesleğe bakış açılarındaki farklılıkla açıklarken Çağlayan (2015), erkek öğretmenlerin öğretmenliği sadece bir gelir kaynağı olarak görmelerinden, Kartal (2019) ise kadın öğretmenlerin mesleklerini annelik bilinciyle yerine getirmelerinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Söz konusu çalışmalar incelendiğinde araştırmaya dahil edilen kadın öğretmen sayısı, araştırmanın yapıldığı coğrafi ve sosyo-kültürel ortam, okul büyüklüğü gibi kontrol dışı etkenlerin de sonuçları etkilediğini söylemek mümkündür. Moderatör değişkenlere ait sonuçlar incelendiğinde ilkokulda görev yapan erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden daha fazla güçsüzlük hissettiği görülmektedir. Araştırmalar incelendiğinde bu farkın kadın öğretmenlerin kendi emeklerinin ürünü olan öğrencilerle ilişkilerinin daha sıkı bir bağ oluşturmasından kaynaklı olduğunu ifade etmek mümkündür.

Öğretmenlerin yabancılaşma algılarına medeni durumun etkisi incelendiğinde, evli ve bekar öğretmenler arasında *yalıtılmışlık* boyutunda düşük düzeyde anlamlı bir fark olduğu görülürken *güçsüzlük*, *anlamsızlık* ve *okul yabancılaşma* boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda bekar öğretmenlerin kendilerini evli öğretmenlere göre daha fazla işten ve okuldaki sosyal ortamdan soyutladıkları sonucuna ulaşılmaktadır. Şirin (2009), Emir (2012), Akpolat ve Oğuz (2015), ve Ak (2019) çalışmalarında medeni durumun öğretmenlerin yabancılaşmasına etkisi olmadığı; Elma (2003), Çelep (2008), Kösterelioğlu (2011) Şimşek, Balay ve Şimşek (2012) ise çalışmalarında bekar öğretmenlerin yabancılaşma algılarının evli öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum Zоргül (2014) tarafından sosyal ilişkilerin niteliğinin düşük olması ve bekar öğretmenlerin okuldaki sosyal ilişkileri yeterince samimi bulmaması ile açıklanırken Kartal (2019), evli öğretmenlerin insan ilişkilerinde daha bilinçli, çalışma ortamlarında daha tecrübeli ve dikkatli davranmalarından kaynaklandığını ifade etmiştir. Moderatör değişkenlere ilişkin sonuçlar incelendiğinde ilkokulda görevli bekar öğretmenlerin evli öğretmenlere göre *okula yabancılaşma* düzeylerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Zоргül (2019), tarafından bu durum okulun bulunduğu çevre, velilerin öğretmenlere bakış açısı ve yaklaşım tarzıyla açıklanmıştır. Çalışmanın bu kısmında araştırmaya dahil edilen çalışmalar incelendiğinde yıllar geçtikçe bekar öğretmenlerin yabancılaşma algılarının azaldığını söylemek mümkündür. Bu durumda bekar öğretmenlerin üzerlerinde hissettikleri toplum baskısının zamanla azaldığı söylenebilir. Bununla beraber bekar öğretmenlerin kendilerini yalıtılmış hissetmelerinin muhtemel sebeplerinden biri de mesleğe yeni başlamış olmalarından ötürü kendi istedikleri değil de atandıkları yerlerde görev yapıyor olmalarıdır.

2010-2021 yılları arasında öğretmen yabancılaşması üzerine yapılmış araştırmaların bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilen meta analiz sonucunda öğretmenlerin yabancılaşma algılarını cinsiyet ve medeni durumun kısmen etkilediğini erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre daha fazla anlamsızlık ve yalıtılmışlık hissettiğini bununla birlikte bekar öğretmenlerin de evli öğretmenlere göre daha fazla yalıtılmışlık hissettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum öğretmen yabancılaşmasının cinsiyet ve medeni durum gibi değişkenlerden etkilenebildiğini ve yabancılaşma ile ilgili çalışmalarda cinsiyet ve medeni durum değişkenlerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Bununla beraber öğretmen yabancılaşmasının önüne geçmek için elde edilen sonuçlar doğrultusunda birtakım öneriler geliştirilmiştir.

Buna göre öğretmenlerin okul içinde kendilerini izole etmelerini önlemek amacıyla öğrencilerle, velilerle ve çalışma arkadaşlarıyla iletişimini olumlu yönde etkileyecek projeler ve etkinlikler desteklenebilir. Söyleşi, gezi, konser vb. sosyal ve kültürel etkinlikler arttırılabilir. Okullarda örgüt dinamiklerinin sürekli kontrolü ve sağlıklı işleyişini sağlamak amacıyla bakanlığa bağlı taşra teşkilatında bir Mesleki Rehberlik birimi oluşturulabilir. Alanda yapılan çalışmaların nicel verilerine analize uygun bir biçimde yer verilmesi daha sağlıklı meta analiz çalışmalarının yapılmasına olanak sağlayacaktır. Daha kapsamlı taramaların yapılabilmesi ve kayıp veri olmaması amacıyla tüm araştırmaların indekslendiği ve bibliyografik taramaların yapılabilirdiği bir veri tabanı oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Ayrıca öğretmen yabancılaşmasının diğer örgütsel değişkenlerle ilişkisinin incelendiği bir meta analiz çalışması alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ak, K. (2019). Okul iklimi ile öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişki. *Yüksek Lisans. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- Akbaba, S. (2006). "Eğitimde Motivasyon". Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13, 343-361. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2774/37170>
- Akgün, E. (1999). *Örgütlerde Çatışma ve Yabancılaşma Sorunlarının Yönetiminde Etkili Bir Araç Olarak Yönetime Katılma.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akpolat, T., Oğuz, E., (2015). İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinde örgütsel sinizmin işe yabancılaşma düzeyine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(3).*
- Aydın, İ. P. (2002). *İş Yaşamında Stres.* Pegem A Yayıncılık. doi.org/10.17860/efd.81842
- Başaran, İ. E., (2008). *Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü.* Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Borenstein, M., Hedges, L. V., Higgins, J.P., ve Rothstein, H. R. (2013). Meta-analize giriş, (Trans. S. Dinçer). Anı Yayıncılık.
- Büyükyılmaz, O. (2007). *İşletmelerde yabancılaşmanın sosyolojik psikolojik etkileri ve türkiye taş kömürü kurumunda bir uygulama.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karaelmas Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Celep, B. (2008). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Kocaeli ili örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşturoğlu, M. (1999). *Sosyal şizofreni ve yaratıcı düşünce üzerindeki baskısı.* Güldikenli Yayınları.
- Çağlayan, A. (2015). *İmam hatip ortaokullarında görevli öğretmenlerin işe yabancılaşmasına ilişkin algıları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalışır, İ. (2006). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Bolu ili örneği).* (Yüksek lisans tezi) Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Enstitüsü.
- Çiftçi, E. (2019). *Sınıf Öğretmenlerinin Öğretmenlik Mesleğine Yabancılaşma ve Zaman Yönelim Duyguları: Otobiyografik Belleğin Rolü ve Önemi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoğaltay, N. (2014). *Okul liderliğinin örgütsel çıktılara etkisi: bir meta-analiz çalışması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çoğaltay, N. (2015). Organizational commitment of teachers: A meta-analysis study for the effect of gender and marital status in turkey. *Educational Sciences: Theory and Practice, 15(4), 911-924.* doi10.12738/estp.2015.4.2755
- Çokluk, Ö. (2003). Örgütlerde tükenmişlik. *Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar* (Ed: Cevat Elma, Kamile Demir). Anı Yayınları.
- Dinçer, S. (2014). Eğitim bilimlerinde uygulamalı meta-analiz. *Pegem Atıf İndeksi, 2014(1), 1-133.*
- Durkheim, E. (2006). *Durkheim: Essays on morals and education (Vol. 1).* Taylor and Francis.
- Elma, C. (2003). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Ankara Örneği).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Emir, S. (2012). *Ortaöğretim öğretmenlerinin yabancılaşma düzeyleri* (Yüksek Lisans Tez.), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, M. Y. (2008). *Öğretmenlere göre kamu ve özel liselerde iş yaşamı kalitesi ve örgütsel bağlılıkla ilişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ergil, D. (1980). *Yabancılaşma ve siyasal katılma.* Olgaç Yayınevi.
- Erikson, K. (1986). On work and alienation. *American Sociological Review, 51(1), 1-8.* <https://doi.org/10.2307/2095474>
- Erjem, Y. (2005). Eğitimde yabancılaşma olgusu ve öğretmen: Lise öğretmenleri üzerine sosyolojik bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 3(4), 395-417.*
- Eryılmaz, A. ve Burgaz, B. (2011). Özel ve resmi lise öğretmenlerinin örgütsel yabancılaşma düzeyleri. *Eğitim ve Bilim. 36(161), 271-286.* <https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/1007>
- Fettahlıoğlu, T. (2006). *Örgütlerde yabancılaşmanın yönetimi: Kahramanmaraş özel işletme ve kamu kuruluşlarında karşılaştırmalı bir araştırma.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fromm, E. (1996). *Sağlıklı toplum* (çev. Y. Salman, Z. Tanrısever). Payel Yayınevi.

- Hargreaves, A. (1998). The emotional practice of teaching. *Teaching and teacher education*, 14(8), 835–854. [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(98\)00025-0](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(98)00025-0)
- Hoşgörür, V. (1997). *Eğitim iş görenlerinin örgütsel tutumları (Samsun İli Ortaöğretim Okulları Örneği)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hoy, W. K., Blazovsky, R. ve Newland, W. (1983). Bureaucracy and alienation: A comparative analysis. *Journal of Educational Administration*, 21(2), 109–120. <http://dx.doi.org/10.1108/eb009872>
- İlhan, N. (2012). Yabancılaşma olgusu ve kürk mantolu madonna romanı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 41-59.
- Kartal, M. (2019). Öğretmenlerin Öz-Yeterlik İnançları ile İşe Yabancılaşmaları Arasındaki İlişki. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- Kasapoğlu, S. (2015). *İlköğretim okulu öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeyleri ile örgütsel adalet algıları arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılçık, F. (2011). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeylerine ilişkin algıları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, H. (2009). *Sosyo-ekonomik değişkenler açısından eğitimde yabancılaşma olgusu ve öğretmen*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kiraz, Z. ve Dursun, F. (2015). Pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının aldıkları eğitime ilişkin algıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 1008-1028. <https://doi.org/10.17860/efd.37544>
- Köse, Ö. (2018). *İlkokul sınıf öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeyleri: Karaman örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kösterelioğlu, M. A. (2011). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin iş yaşam kalitesi ile işe yabancılaşması arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış doktora tezi), *Abant İzzet Baysal Üniversitesi*.
- Lipsey, M.W. ve Wilson, D.B. (2001). *Practical Meta-Analysis*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Mercan, M. (2006) *Öğretmenlerde örgütsel bağlılık örgütsel yabancılaşma ve örgütsel vatandaşlık*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- O'Donohue, W. ve Nelson, L. (2014), Alienation: an old concept with contemporary relevance for human resource management, *International Journal of Organizational Analysis*, (22)3, 301-316. <https://doi.org/10.1108/IJOA-01-2012-0541>
- Ollman, B. (2012). *Yabancılaşma. (Çev. Ayşegül Kars)*. Yordam Kitap.
- Özbudun, S., Markus, G. ve Demirer, T. (2008). *Yabancılaşma ve... Ütopya* Yayınevi.
- Ritzer, G. (2000). *Büyüsü bozulmuş dünyayı büyülemek* (çev. Ş. S. Kaya). Ayrıntı Yayınları
- Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6), 783-791. <https://doi.org/10.2307/2088565>
- Seeman, M. (1967). On the personal consequences of alienation in work. *American Sociological Review*, 32(2), 273-285. <https://doi.org/10.2307/2091817>
- Seeman, M. (1975). Alienation studies. *Annual Review of Sociology*, 1(1), 91-123. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.01.080175.000515>
- Shantz, A., Alfes, K., Bailey, C. ve Soane, E. (2015). Drivers and outcomes of work alienation: Reviving a concept. *Journal of Management Inquiry*, 24(4), 382-393. doi.org/10.1177/1056492615573325
- Sidorkin, A. M. (2004). In the event of learning: Alienation and participative thinking in education. *Educational Theory*, 54(3), 251-262. <https://doi.org/10.1111/j.0013-2004.2004.00018.x>
- Steitz, J. A., ve Kulpa, C. M. (1984). Occupational involvement and alienation among adults: The effects of gender and age. *International Journal of Behavioral Development*, 7(4), 479-499. <https://psycnet.apa.org/record/1985-16108-001>
- Şen, S. ve Akbaş, N. (2016). Çok düzeyli meta-analiz yöntemleri üzerine bir çalışma. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 7(1), 1-17 . [doi: 10.21031/epod.29995](https://doi.org/10.21031/epod.29995)
- Şen, S. ve Yıldırım, İ. (2020) . *CMA ile Meta-Analiz Uygulamaları*. Anı Yayıncılık.
- Şimşek, H., Balay, R., ve Şimşek, A. S. (2012). İlköğretim sınıf öğretmenlerinde mesleki yabancılaşma. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 53-72. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebader/issue/44650/554618>
- Şirin, E. F. (2009). Beden eğitimi öğretmenlerinin işe yabancılaşma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. 4(4). 164-177.

- Tanrıverdi, H. ve Kılıç, N. (2016). Algılanan Örgütsel Destek ve Örgütsel Yabancılaşma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi, Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1(1), 1-18. doi: [10.18506/anemon.613817](https://doi.org/10.18506/anemon.613817)
- Thalheimer, W. ve Cook, S. (2002). How to calculate effect sizes from published research articles: A simplified methodology. Retrieved November 25, 2020 http://worklearning.com/effect_sizes.html
- Tekin, F. (2014). Peter L. Berger'in yabancılaşma anlayışı: Diyalektik bilincin kaybı. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 4(2), 29-48. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/40588>
- Tolan, B. (1981). *Çağdaş toplumun bunalımı: Anomi ve yabancılaşma*. İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayınları.
- Van Veen, K. ve Slegers, P. (2006). How does it feel? Teachers' emotions in a context of change. *Journal of Curriculum Studies*, 38 (1), 85-111. doi: [10.1080/00220270500109304](https://doi.org/10.1080/00220270500109304)
- Weber, B. J. ve Omotani, LM (1994). İnanmanın gücü. *Yönetici Eğitimci*, 16 (9), 35-38.
- Yapıcı, M. (2004). Eğitim ve yabancılaşma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-9. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/98>
- Yıldırım, N.ve Uğur, A. (2017). Öğretmenlerin eğitime inanma düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 213-227. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.305948>
- Yılmaz, S. ve Sarpkaya, P. (2009). Eğitim örgütlerinde yabancılaşma ve yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 314-333. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/101001382/268072272-libre.pdf?1681280904>
- Zorgül, G. G. (2014). *İlkokul öğretmenlerinin maruz kaldığı psikolojik yıldırma ile işe yabancılaşma arasındaki ilişki (İstanbul ili Avcılar ilçesi örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Zielinski, A.E. ve Hoy, W.K. (1983). Isolation and alienation in elementary schools. *Educational Administration Quarterly*, 19(2), 27-45. <https://doi.org/10.1177/0013161X83019002003>